

Kapitány Gábor:

Utópiák védelmében

A 70-es 80-as évek lassan, de biztosan mélyülő válságában egymás után születtek a figyelemfelkeltő művek (Liska-modell, kommunárváros, Lóránt Ferenc pedagógiai kísérlete és Tütő László koncepciója stb.), melyek különböző elméleti és politikai irányokból a társadalmi lét különböző területein hasonló kérdéseket boncolgattak. Hogyan működhet egy ideális társadalom, amely tagadja a bürokráciát, az öngazgatás és az önkormányzat elve alapján alulról szerveződik, amelyben az egyén valóban megtalálja a helyét? A szellemi próbálkozások egyike sem tisztázta azonban, hogy az adott társadalmi viszonyokból, milyen úton lehet eljutni az elképzelt állapotokba.

Bár Kelet-Európában divat a múlt felé fordulni, mégis a hosszú pangás új perspektívák igényét kelti életre, esetleg új koncepciók megalkotását. Erre tett kísérletet előadásában Kapitány Gábor, aki a fennálló formációelméleti értelemben vett meghaladásában látja a megoldást. A "létezett szocializmus" nem jelentett új termelési módot a kapitalizmussal szemben, mivel az igazi átalakulás a munkásosztály megszűnését tételezi fel. A pártértelmiségek ahelyett, hogy ezen fáradoztak volna, képmutató módon hivatkoztak a munkásosztályra, idővel pedig mehtagadták.

Kapitány Gábor víziója: a tőkés társadalommal szembeni alternatíva a szellemi termelési mód, amely humanisztikus kritikája a kapitalizmusnak. Az informatikai forradalom, az értelmiség szerepnövekedése, és általában az értelmiségi eszmények terjedése egy-egy jel a szellemi termelési mód felé. A tőke logikája a versenylogika, míg az új termelési mód logikája: a kooperáció. A szellemi termelési mód még nem látszik tisztán, valamint a világméretű és regionális gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek akadályai is áthidalhatatlannak tűnik, vagyis az átmenet problémája még az előadó előtt sem tiszta. Az említett jelek viszont olyan tendenciát vetítenek előre, melyet a neokonzervatív hullám csak látszólag fojt el, ahogy a reneszánsz polgárosodását is csak időlegesen árnyékolta be a barokk feudalisztikus restaurációja.

Rostoványi Zsolt:

Észak Dél ellen?

Természetesen ez a Vernétől kölcsönzött mottó szószerint nem terjeszthető ki a világgazdaságra, de talán utal a gazdag észak és a szegény Dél korántsem problémamentes viszonyára. Rostoványi Zsolt előadásának középpontjában a fenti probléma történeti

áttekintése és aktuális megjelenési formáinak vizsgálata állt.

Az Észak-Dél kategóriapáros a II. világháború után jött létre, de csak a 70-es években vált divattá. Az észak fogalma nem volt egyértelműen körülhatárolva: a kutatók egy része csak Nyugat-Európára és Észak-Amerikára értette, a kutatók másik része Kelet-Európára is. Napjainkban általában 3 pólust lehet megkülönböztetni: a Nyugatot (más szóval észak), Keletet, és végül Délt.

A Föld 172 országa közül 24 északon van, 125 Délen. Északon az összlakosság 16 %-a, Délen 66 %-a él, míg a világ termelésének 61 %-a Északon koncentrálódik, 20 %-a pedig a periférián.

Történetileg az Észak-Dél konfliktus felvetése az 1960-as évekre esik. Az UNCTAD első kongresszusán a Prebish-jelentés már foglalkozik a perifériát súlytó cserearányromlással és eladósodással. 1974-ben az ENSZ rendkívüli közgyűlésén már megfogalmazódik az "Új nemzetközi gazdasági rend" gondolata, amit a fejlett országok is támogattak. Az "Új nemzetközi gazdasági rend" a következő elveket foglalta magában:

1. a viszonyosság nélküli preferencia elve, ami egyoldalú gazdasági kedvezményeket biztosított a Dél számára,
2. termelői társulások joga (ez tulajdonképpen az OPEC szentesítését jelentette),
3. integrált nyersanyagprogram,
4. a transznacionális vállalatok működésének szabályozása,
5. indexelés (a szegény országok exporttermékeinek árát az importtermékek árávaltozásához kívánták volna igazítani – a fejlett országok visszautasították ezt az elképzelést).

Az első és második olajárrobbanás után a protekcionizmus, befelé fordulás jellemezte a fejlett országok gazdaságpolitikáját. Ekkor az volt a koncepció, hogy nincs szükség nemzetközi beavatkozásra, hanem a fejlett országok gazdasági növekedése maga után húzza a Dél gazdaságait is.

A kelet-európai átalakulások után a Dél országai féltékenyen figyelik a nyugati segélyek irányát. A segélyek irányának esetleges megváltozásánál komolyabb probléma az, hogy a Nyugatnak egyre kevésbé állnak rendelkezésre erőforrások segélyezési célokra. Ez egyaránt sújtja Keletet és Délt is. A megoldást a Dél szóarára valószínűleg az önerőre támaszkodás politikája, vagyis a Dél-Dél együttműködés nyújtaná, kiegészülve a nyugati technikai-kulturális segítséggel. Ez egyben kitörést jelentene a konzervatív tradicionális és doktriner, nyugatmászoló modernizáció dichotómiájából. A két tényező sikeres összekapcsolására látványos példát az újonnan iparosodott országok nyújtanak. A délkelet-ázsiai országok sajátos kultúrájukat eredményesen használták fel a világpiacon versenyben.